Procedeele de formare a terminologiei juridice româneşti

Olga Cazan
Doctorandă la Universitatea «Babeş-Bolyai»
Cluj-Napoca, România
<olga.cazan@gmail.com>

Rezumat

În prezentul articol, ne propunem să analizăm şi să clasificăm terminologia juridică românească (bazându-ne pe exemple din terminologia dreptului internaţional penal) în funcţie de procedeele/metodele de formare. Am încercat să depistăm care sunt metodele de formare proprii acestui domeniu. Astfel, observăm că majoritatea termenilor, având bază neologică, sunt împrumuturi din franceză. În terminologia juridică românească, influenţa limbii franceze a favorizat dezvoltarea derivării prin adaptarea unui inventar de afixe neologice şi afixoide din limbile clasice. De asemenea, constatăm că sintagmele terminologice, în special cele bimembre, sunt mult mai numeroase decât termenii simpli derivaţi. Prin urmare, cantitatea impunătoare de termeni juridici compuşi ne permite să afirmăm, fără greş, că procedeul de compunere sintagmatică este mai productiv în terminologia juridică decât în alte terminologii specializate.

Cuvinte cheie: Procedee de formare, terminologia juridică românească, concepte noi, derivarea, compunerea.
Primit: 6.IX.2009 – **Admis:** 29.XI.2009

Cuprins

1 Introducere
2 Derivarea
3 Compunerea sintagmatică
4 Compunerea temică
5 Terminologizarea
6 Împrumutul
7 Calcul lingvistic
8 Concluzii
Bibliografie

Ianua. Revista Philologica Romanica
Vol. 9 (2009): 213–227
ISSN 1616-413X
http://www.romaniaminor.net/ianua/

© Romania Minor

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)

1 Introducere

Sub influenţa factorilor extralingvistici, terminologiile cunosc un ritm mai rapid de creare decât lexicul general. Cauzele care favorizează apariţia noilor concepte juridice sunt necesităţile sociale, armonizarea legislaţiei cu sistemul juridic comunitar şi internaţional. De exemplu, cu implementarea unui proiect de lege, pot fi create noi concepte juridice inexistente până la momentul respectiv şi cărora trebuie să le corespundă termeni. Apariţia noilor termeni este imprevizibilă. Prin urmare, terminologia juridică nu se află într-o stare stabilă, cum s-ar crede din cauza conservatorismului său, ci este într-un proces continuu de schimbare.

Termenii juridici sunt creaţii intenţionate (conştiente): o autoritate (în calitate de instituţie sau asociaţie profesională) recomandă sau prescrie termenul standardizat, reprezentând, în acest mod, corespondenţa optimală dintre concept şi referent. Pentru crearea terminologiilor, această autoritate recurge la mijloace interne (derivare, compunere, terminologizare), la mijloace externe (împrumuturile neologice) sau la mijloace mixte (calcul). Spre deosebire de alte domenii de activitate, în drept, terminologia existentă impune reguli de formare noilor termeni care trebuie să se integreze sistemului juridic.

În prezentul articol, ne propunem să identificăm şi să analizăm procedeele de formare a terminologiei juridice, ilustrând fiecare metodă cu ajutorul termenilor din domeniul dreptului internaţional penal.

2 Derivarea

Preluată din limba comună, derivarea cu sufixe şi prefixe este un procedeu frecvent folosit pentru crearea terminologiei juridice. Majoritatea elementelor derivaţionale folosite pentru crearea terminologiei juridice au pătruns în limba română prin împrumuturi neologice.

2.1 Derivarea progresivă

Derivarea progresivă sau propriu-zisă constituie un procedeu productiv în terminologia juridică. Ea constă în formarea unui termen prin adăugarea de afixe lexicale sau lexico-gramaticale din fondul vechi al limbii sau, mai ales, prin utilizarea de afixe neologice.

În timp ce în terminologia juridică franceză derivarea cu sufixe şi prefixe are un caracter conservator (prin păstrarea unor afixe a căror productivitate a scăzut în vocabularul general), derivatele româneşti conţin, în marea majoritate, afixe neologice productive, cu etimologie multiplă latino-romanică. Prin urmare, derivarea în limba română contribuie atât la formarea de termeni noi, cât şi la adaptarea împrumuturilor neologice.

Identificăm **două tipuri de derivare progresivă**:

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)

1. **Derivarea progresivă prin sufixare** constituie cel mai productiv procedeu derivativ în terminologia juridică, atât în română, cât şi în franceză. Ea se bazează pe analogie. Astfel, identificăm:

   Sufixe care servesc la derivarea numelor de agent:

   -tor < fr. *-teur*: *făptuitor*, *instigator*, *infractor*;

   -ar < fr. *-aire*: *mandatar*; *funcţionar*;

   -ist <fr. *-iste*: *recidivist*, *penalist*, *terorist*, *criminalist*;

   -at < fr. *-é*: *inculpat*, *acuzat*, *condamnat*.

   Sufixul productiv *-re* care exprimă nume de acţiuni prin forma infinitivului lung:

   premeditare < PREMEDITA + RE, *instigare* < INSTIGA + RE, *extrădare* < EXTRĂDA + RE, *evadare* < EVADA + RE, *desistare* < DESISTA + RE, *confiscare* < CONFISCA + RE, *condamnare* < CONDAMNA + RE, *arestare* < AREST + RE, *achitare* < ACHITA + RE, *achiesare* < ACHIESA + RE; *urmărire penală* < URMĂRI + RE, *mărturisire* < MĂRTURISI + RE, *jefuire* < JEFUI + RE, *despăgubire* < DESPĂGUBI + RE.

   Sufixul *-aj* < fr. *-age* care desemnează o acţiune sau un proces: *şantaj*, *linşaj*, *spionaj*.

   Sufixul participial *-t* < fr. *-é* care exprimă o trăsătură rezultată dintr-o anumită activitate: *condiţionat*, e.g. «libertate condiţionată»; *agravat*, e.g. «conţinut agravat»; *organizat*, e.g. «crimă organizată»; *vătămat*, e.g. «persoană vătămată»; *suspendat*, e.g. «pedeapsă suspendată».

   Sufixul adjectival *-abil* < fr. *-able* care exprimă posibilitatea: *prealabil*, e.g. «plângere prealabilă».

   Sufixul adjectival *-iv* < fr. *-if* care exprimă funcţia: *abuziv*, e.g. «cercetare abuzivă»; *alternativ*, e.g. «pedeapsă alternativă»; *definitiv*, e.g. «hotărâre definitivă»; *preventiv*, e.g. «arestare preventivă»; *putativ*, e.g. «faptă putativă».

   Sufixul adjectival *-al* care exprimă apartenenţa: *mintal*, e.g. «alienare mintală»; *ministerial*, e.g. «funcţionar ministerial».

2. **Derivarea progresivă prin prefixare** nu este atât de productivă ca aceea prin sufixe. Cele mai frecvente şi productive sunt prefixele neologice, de circulaţie internaţională:

   in-/im-/i- (prefix latin, care serveşte pentru a da anumitor cuvinte o valoare contrarie sau negativă, indicând lipsa ori absenţa; apare numai în termeni neologici, introduşi, în principal, prin filieră franceză): *inacţiune*; *insubordonare*; *indirectă*, e.g. «probă indirectă», «intenţie indirectă»; *imperfect*, e.g. «participaţie imperfectă»; *impropriu*, e.g. «participaţie improprie»; *imaturitate*, e.g. «imaturitate intelectuală»; *iresponsabilitate*.

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)

co- (prefix latin care înseamnă *împreună cu*, formând substantive, verbe şi adjective): *coautor*, *coautorat*, *coinculpat*.

re- (prefix francez cu sens iterativ, formând verbe, adjective şi substantive; se ataşează atât la cuvinte împrumutate deja cu prefix, cat şi la cuvinte moştenite): *reconstituire*; *redeschidere*, e.g. «redeschiderea urmăririi penale»; *reluare*, e.g. «reluarea urmăririi penale»; *reîncepere*, e.g. «reînceperea urmăririi penale»; *resocializare*, e.g. «resocializarea infractorului»; *restabilire*, e.g. «restabilirea situaţiei anterioare săvârşirii infracţiunii».

Vocabularul juridic păstrează şi unele prefixe mai vechi:

ne- (prefix de origine slavă care exprimă un sens negativ sau privativ; se ataşează la aproape toate categoriile de termeni, inclusiv la neologisme): *neacceptat*, e.g. «probă neacceptată în instanţă»; *nedreaptă*, e.g. «represiune nedreaptă»; *nerespectare*, e.g. «nerespectarea hotărârilor judecătoreşti», «nerespectarea regimului materialelor nucleare»; *nedenunţare*; *nevinovăţie*; *neomenos*, e.g. «tratamente neomenoase»; *neretroactivitate*, e.g. «neretroactivitatea legii penale»; *neurmată*, e.g. «instigare neurmată de executare».

des- (prefix cu sens privativ, care serveşte la formarea unor substantive, a unor adjective şi a unor verbe; înaintea vocalelor şi a consoanelor sonore, în forma *dez-*): *dezincriminator*, e.g. «aplicarea legii penale dezincriminatoare».

Productivitatea procedeelor derivative descrise anterior a favorizat crearea unor familii de termeni: *recidivă*, *recidivist*, *a recidiva*, *recidivitate*; *terorism*, *teroriza*, *terorist*; *crimă*, *criminalist*, *criminalitate*, *criminal*, *criminologic*, *a incrimina*, *a se autoincrimina*; *penal*, *penalist*, *penalitate*, *a penaliza*; *viol*, *violare*, *violenţă*; *a agresa*, *agresare*, *agresiune*, *agresor*.

2.2 Derivarea regresivă

Derivarea regresivă/inversă, procedeu opus celui dintâi, se realizează prin eliminarea unor afixe autentice sau presupuse de la substantive, adjective şi verbe preexistente şi se adaugă numai morfeme gramaticale care ajută la încadrarea cuvântului nou-format într-o categorie lexico-gramaticală şi la realizarea flexiunii. Această metodă nu este productivă în terminologia juridică. Termenii formaţi prin derivare regresivă desemnează, de regulă, nume de acţiune sau rezultatul acţiunii, formate de la baze verbale (*pedeapsă* < PEDEPSI, *arest* < ARESTA)

2.3 Derivarea parasintetică

Derivarea parasintetică reprezintă un procedeu de formare care se realizează prin îmbinarea simultană a unui sufix (element care, de obicei, schimbă clasa morfemului de bază) şi a unui prefix (care aduce modificări noţionale). Este

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)

o metodă relativ puţin productivă în terminologia juridică, în schimb, au fost împrumutaţi termeni derivaţi după acest procedeu: *retrogradare*, *retroactivitatea (legii)*.

2.4 Derivarea improprie

Derivarea improprie/conversia/conversiunea este un procedeu care constă în schimbarea clasei gramaticale. În terminologia juridică, participiul devine substantiv: *acuzat*, *bănuit*, *condamnat*, *învinuit*, *inculpat*.

3 Compunerea sintagmatică

Compunerea sintagmatică este un procedeu ce constă în îmbinarea a cel puţin două cuvinte, care pot exista şi independent în limbă, într-o unitate lexicală nouă (denumită de A. Martinet «sintagmă»), dintre care unul este elementul principal (determinatul) şi celelalte sunt elementele auxiliare (determinanţii). Deşi gradul de coeziune gramaticală a elementelor componente ale unui compus terminologic este mai redus decât în cazul compuselor din vocabularul general, considerăm că aceste combinaţii lexicale, stabile în terminologia juridică, pot fi incluse în categoria compuselor, întrucât desemnează un referent/concept unic. Elementele componente ale unui termen compus îşi pierd, într-o anumită măsură, sensul iniţial şi dobândesc un înţeles nou.

În timp ce în vocabularul general al limbii române procedeul derivării este mai productiv decât compunerea, în terminologia juridică, la fel ca în alte terminologii, compunerea ocupă un loc privilegiat. Alexandra Cuniţă afirma că «[c]'est ainsi que la composition syntagmatique fonctionne avec une haute productivité dans la lexique des langues de spécialité (les lexiques techniques), alors que son rendement dans le lexique de la langue courante est moins élevé» (Cuniţă 1982). Prin urmare, termenii se caracterizează prin predilecţia pentru compunerea sintagmatică, având drept rezultat unităţi semantice complexe. Potrivit lui Gérard Cornu, două treimi din terminologia juridică franceză reprezintă termenii compuşi (Cornu 1990, 172).

În timpul creării glosarului nostru de termeni de dreptul penal şi internaţional penal, am întâlnit dificultăţi în identificarea termenilor compuşi din textele de legi româneşti şi franceze, deoarece pot exista atât sintagme terminologice fixe, cât şi sintagme terminologice libere.

Pentru a depista procedeele de formare a compuşilor juridici, am ţinut seama de trei aspecte: ce parte de vorbire este determinatul; ce parte de vorbire este determinantul; forma determinantului: prezenţa sau absenţa unui cuvânt de relaţie (o prepoziţie, o conjuncţie etc.)

Bazându-ne pe aceste aspecte, am identificat următoarele tipuri de sintagme terminologice:

1. **sintagme terminologice bimembre** — termeni compuşi din două elemente;

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)

2. **sintagme terminologice trimembre** — termeni compuşi din trei elemente;
3. **sintagme terminologice tetramembre** — termeni compuşi din patru elemente;
4. **sintagme terminologice plurimembre** — termeni compuşi din mai mult de patru elemente.

3.1 Sintagme terminologice bimembre

După natura morfologică a elementului principal, sintagmele terminologice bimembre din vocabularul juridic pot fi de două tipuri:

1. **Construcţii nominale**

   S1(n)+S2(g): *comiterea infracţiunii*, *conţinutul infracţiunii*, *rezultatul infracţiunii*, *evaluarea dovezii*, *evaluarea probei*, *favorizarea infractorului*, *folosul infracţiunii*, *individualizarea pedepselor*, *înlesnirea evadării*, *mobilul infracţiunii*, *obiectul infracţiunii*, *reducerea pedepsei*, *retragerea mărturiei*, *retragerea plângerii*, *rezultatul faptei*, *săvârşirea infracţiunii*, *scopul infracţiunii*, *subiectul infracţiunii*, *uşurarea pedepsei*.

   S1(n)+S2(a): *corp delict*, *daune interese*, *expert-parte*, *fotografii schiţă*, *zile amendă*.

   S+Adj. — această juxtapunere se bucură de o frecvenţă însemnată. Deşi din punct de vedere morfologic, elementul central al compusului este substantivul, sub aspect semantic şi funcţional (din perspectivă juridică), ponderea aparţine adjectivului, prin capacitatea sa distinctivă. În general, adjectivul este postpus faţă de substantivul determinat: *mărturie mincinoasă*, *tratamente neomenoase*, *arest ilegal*, *sentinţă maximă*, *procedură penală*, *reproducere frauduloasă*, *clauză penală*, *arestare preventivă*, *crimă internaţională*, *infracţiune bilaterală*, *furt simplu*, *alienare mintală*, *infracţiune flagrantă*, *infracţiune calificată*, *crimă organizată*, *imunitate parlamentară*, *circumstanţă agravantă*, *omor calificat*, *pericol social*. După modelele străine, apar şi adjective antepuse **Adj.+S**: *rele tratamente*, *bună credinţă*, *bune moravuri*, *flagrant delict*.

2. **Construcţii verbale**

   Verb+S(a): *a favoriza infractorul*, *a evalua dovezi*, *a individualiza pedeapsa*, *a retrage mărturia*, *a retrage plângerea*, *a reduce pedeapsa*, *a cumula pedepse*, *a stabili pedeapsa*.

Cele mai productive formule s-au dovedit a fi: **S+Adj.** şi **S1(n)+S2(g)**, iar neproductive **S1(n)+S2(a)** şi **Adj.+S**.

De remarcat că nu orice îmbinare a două cuvinte constituie o sintagmă. Astfel, o prepoziţie şi un substantiv (*cu premeditare*, *cu ştiinţă*) nu constituie un termen compus, ci doar o locuţiune, care necesită existenţa altor lexeme pentru

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)

a deveni o sintagmă: *crimă cu premeditare*, *neîndeplinirea cu ştiinţă a îndatoririlor de serviciu*.

3.2 Sintagme terminologice trimembre

Sintagmele terminologice trimembre din vocabularul juridic pot fi construcţii nominale sau verbale care conţin sau nu în structura lor prepoziţii. Astfel, le-am clasificat în funcţie de prezenţa sau absenţa prepoziţiei:

1. **Construcţii prepoziţionale**

   S1(n)+Prep.+S2(a) este cea mai frecventă structură între sintagmele terminologice trimembre: *război de agresiune*, *tratat de extrădare*, *prizonier de război*, *detenţiune pe viaţă*, *criminal de război*, *ucidere din culpă*, *act de execuţie*, *atentat la pudoare*, *arestare prin forţă*, *concurs de infracţiuni*, *violare de domiciliu*, *luare de ostatici*, *instigare la discriminare*, *condamnare pe viaţă*, *crimă cu premeditare*, *pluralitate de infracţiuni*, *privaţiune de libertate*. Cea mai productivă prepoziţie s-a dovedit a fi *de*.

   Verb+Prep.+S(a): *a condamna la pedeapsă*.

2. **Construcţii neprepoziţionale**

   S1(n)+S2(g)+S3(g): *aplicarea executării pedepsei*, *suspendarea cursului prescripţiei*, *amânarea executării pedepsei*, *întreruperea executării pedepsei*, *locul săvârşirii infracţiunii*, *împiedicarea producerii rezultatului*, *împiedicarea săvârşirii faptei*, *suspendarea executării pedepsei*, *amânarea aplicării pedepsei*, *epuizarea rezultatului infracţiunii*, *garantarea libertăţii persoanei*.

   S1(n)+S2(g)+Adj.: *activitatea legii penale*, *teoria personalităţii criminale*, *umanismul dreptului penal*, *retragerea plângerii prealabile*, *pedeapsa detenţiunii severe*, *pedeapsa închisorii stricte*, *lipsa plângerii prealabile*, *gravitatea faptei săvârşite*.

   S1(n)+S2(a)+Adj.: *infracţiune fapt consumat*, *infracţiune fapt epuizat*.

   S1(n)+Adj.+S2(g): *urmărire imediată a infracţiunii*, *caracterul penal al faptei*, *codul penal al României*, *conţinutul constitutiv al infracţiunii*, *elementul material al infracţiunii*, *obiectul material al infracţiunii*, *subiectul activ al infracţiunii*.

   S+Adj.1+Adj.2: *vătămare corporală gravă*, *circumstanţe agravante legale*, *circumstanţe atenuante legale*, *competenţă penală excepţională*, *competenţă penală funcţională*, *competenţă penală materială*, *competenţă penală personală*, *competenţă penală specială*, *competenţă penală teritorială*, *expertiză balistică judiciară*, *drept procesual penal*.

Observăm că sintagmele **Verb+Prep.+S(a)** şi **S1(n)+S2(a)+Adj.** sunt puţin productive în terminologia juridică.

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)

3.3 Sintagme terminologice tetramembre

Deşi una dintre trăsăturile termenului constituie concizia atât lexicală, cât şi structurală, identificăm, în vocabularul juridic, un număr impresionant de structuri terminologice complexe tetramembre. Vom prezenta aceste construcţii terminologice în ordinea descrescătoare a productivităţii lor:

1. **S1(n)**+**Prep.**+**S2(a)**+**Adj.**: *absolvire de răspundere penală*, *codul de procedură penală*, *comunicare de informaţii false*, *condamnat fără antecedente penale*, *delincvent cu condamnări repetate*, *infracţiune de execuţie promptă*, *organe de urmărire penală*, *sancţiune de drept penal*, *trafic de fiinţe umane*. Foarte rar adjectivul este antepus substantivului: *supunere la rele tratamente*.

2. **S1(n)**+**Prep.**+**S2(a)**+**S3(g)**: *participanţi la săvârşirea infracţiunii*, *probă în sprijinul acuzării*, *probă în sprijinul apărării*, *recurs în interesul legii*, *trădare prin ajutarea inamicului*, *muncă în folosul comunităţii*.

3. **S1(n)**+**Adj.**+**Prep.**+**S2(a)**: *concurs real de infracţiuni*, *Curtea Internaţională de Justiţie*, *dovezi temeinice de îndreptare*, *pedeapsă alternativă la amendă*, *pedeapsă privativă de libertate*, *pluralitate intermediară de infracţiuni*, *port ilegal de arme*, *probă neacceptată în instanţă*, *vătămare corporală din culpă*.

4. **S1(n)** + **S2(g)** + **Prep.** + **S3(a)**: *compromiterea intereselor de stat*, *garantarea dreptului de apărare*, *pedeapsa detenţiunii pe viaţă*, *abolirea pedepsei cu moartea*, *împiedicarea participării în proces*. Ca şi la sintagmele terminologice trimembre, prepoziţia *de* se dovedeşte a fi cea mai productivă, după care urmează *fără*, *cu*, *la*, *în*, *din*, *pe*.

5. **S1(n)**+**S2(g)**+**S3(g)**+**S4(g)**: *întreruperea executării pedepsei închisorii*, *suspendarea cursului termenului prescripţiei*, *zădărnicirea producerii rezultatului infracţiunii*.

6. **S1(n)**+**S2(g)**+**S3(g)**+**Adj.**: *nerespectarea regimului materiilor explozive*, *omisiunea sesizării organelor judiciare*, *formele interpretării legii penale*, *începerea executării sancţiunilor penale*, *rezultatul interpretării legii penale*, *strămutarea judecării cauzelor penale*. Mai rar întâlnim adjectivul antepus: *depăşirea limitelor legitimei apărări*.

7. **S1(n)**+**Adj.1**+**S2(g)**+**Adj.2**: *pedeapsă complementară a degradării militare*, *Organizaţia internaţională a Poliţiei Criminale*, *acte premergătoare ale urmăririi penale*, *latura civilă a cauzei penale*, *latura penală a cauzei penale*, *izvoarele materiale ale dreptului penal*, *izvoarele formale ale dreptului penal*.

8. **S1(n)**+**Adj.**+**S2(g)**+**S3(g)**: *suspendarea condiţionată a executării pedepsei*, *Declaraţia universală a drepturilor omului*.

9. **S1(n)**+**S2(g)**+**Adj.1**+**Adj.2**: *activitatea legii penale materiale*, *activitatea legii procesual penale*, *aplicarea legii penale dezincriminatoare*, *aplicarea legii penale procesuale*, *aplicarea legii penale substanţiale*, *efectele hotărârilor judecătoreşti*

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)

definitive, *folosirea instrumentelor oficiale false*, *modificarea pedepsei aplicată definitiv*, *principiile dreptului procesual penal*, *recunoaşterea hotărârilor penale străine*.

10. **S**+**Adj.1**+**Adj.2**+**Adj.3**: *fapte juridice procesual penale*.

Analizând compuşii din dreptul internaţional penal menţionaţi anterior, observăm că din grupul structurilor tetramembre fac parte numai sintagme nominale, care se caracterizează printr-o diversitate de tipuri în ceea ce priveşte structura lexicală şi gramaticală. Îmbinările de tipul **S1(n)**+**Adj.**+**S2(g)**+**S3(g)** şi **S**+**Adj.1**+**Adj.2**+**Adj.3** par să nu fie foarte productive.

3.4 Sintagme terminologice plurimembre

În textele de legi, am depistat un număr considerabil de sintagme plurimembre, foarte importante din punct de vedere semantic şi al frecvenţei lor. Acest grup de sintagme l-am clasificat după cum urmează:

1. **Sintagme terminologice plurimembre din 5 elemente componente**: *act de executare a faptei ilicite*, *act de începere a urmăririi penale*, *acţiunea civilă în procesul penal*, *aflarea adevărului în procesul penal*, *aplicarea legii penale în timp*, *aplicarea legii penale mai favorabile*, *arestarea inculpatului în cursul judecăţii*, *asistenţă juridică în procesul penal*, *asocierea pentru săvârşirea de infracţiuni*, *cauzele care înlătură consecinţele condamnării*, *cauzele care înlătură executarea pedepsei*, *cauzele care înlătură răspunderea penală*, *Declaraţia dreptului omului şi cetăţeanului*, *executarea sancţiunilor de drept penal*, *gradul de pericol social al infracţiunii*, *restabilirea situaţiei anterioare comiterii infracţiunii*.

2. **Sintagme terminologice plurimembre din 6 elemente componente**: *aplicarea legii penale substanţiale în spaţiu*, *arestarea inculpatului în cursul urmăririi penale*, *arestarea învinuitului în timpul urmăririi penale*, *asistenţă juridică facultativă în procesul penal*, *bolnav care suferă de tulburări psihice*, *cauze care înlătură caracterul penal al faptei*, *Comisia rogatorie internaţională în materie penală*, *imposibilitatea persoanei de a se apăra*, *încetarea cauzei de suspendare a procesului penal*.

3. **Sintagme terminologice plurimembre din 7 elemente componente**: *aplicarea retroactivă a legii penale interpretative mai favorabile*, *asistenţă juridică internaţională în materia dreptului penal*, *atentatul care pune în pericol siguranţa statului*, *extinderea competenţei teritoriale a organelor de cercetare penală*.

4. **Sintagme terminologice plurimembre din 8 elemente componente**: *aplicarea legii penale infracţiunilor săvârşite pe teritoriul ţării*, *efectul extensiv al apelului şi recursului în procesul penal*, *efectul suspensiv al apelului şi recursului în procesul penal*, *folosirea emblemei Crucii Roşii în timpul operaţiilor militare*, *împiedicarea punerii în mişcare sau a exercitării acţiunii penale*.

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)

5. **Sintagme terminologice plurimembre din 9 elemente componente**: *actele premergătoare urmăririi penale efectuate de investigatorii sub acoperire, aplicarea legii penale infracţiunilor săvârşite în afara teritoriului ţării.*

6. **Sintagme terminologice plurimembre din mai mult de 9 elemente componente**: *aplicarea legii penale mai favorabile în cazul în care s-au pronunţat hotărâri de condamnare definitive, aplicarea temporală a legii penale în cazul ordonanţelor de urgenţă şi al declarării neconstituţionalităţii unor legi penale, arestarea şi prelungirea arestării inculpatului condamnat de instanţa de fond, cauze care împiedică punerea în mişcare sau exercitarea acţiunii penale, concursul între cauzele de agravare şi cele de atenuare a răspunderii penale, infracţiunile săvârşite pe teritoriul ţării de către persoane care beneficiază de imunitate de jurisdicţie, infracţiunile săvârşite pe teritoriul ţării la bordul navelor sau aeronavelor străine.*

Unii terminologi nu recunosc unităţile terminologice având la bază o relaţie de coordonare prin conjuncţia *şi* sau o relaţie disjunctivă prin conjuncţia *sau*. Ele sunt considerat îmbinări deschise, care nu îndeplinesc principiile de formare a termenilor. Cu toate acestea, în domeniul dreptului, întâlnim un număr important de astfel de sintagme: *arestarea nelegală **şi** cercetarea abuzivă, desistarea **şi** împiedicarea producerii rezultatului, cauze de agravare **şi** cauze de atenuare a sancţiunilor penale, interceptarea **şi** înregistrarea convorbirilor sau comunicărilor, înlăturarea **sau** modificarea pedepsei, neîndeplinirea cu ştiinţă a îndatoririlor de serviciu **sau** îndeplinirea lor defectuoasă, reţinerea **sau** distrugerea de înscrisuri, loviri **sau** vătămări cauzatoare de moarte*. În opinia noastră, aceste structuri trebuie acceptate ca o unitate terminologică inseparabilă, deoarece, analizate separat, ele îşi pierd din semnificaţia unitară.

De asemenea, în domeniul dreptului, întâlnim sintagme-propoziţii, atipice pentru majoritatea limbajelor specializate. De exemplu, în DDP, depistăm următoarele sintagme: *Fapta nu este prevăzută de legea penală*, *Fapta nu a fost comisă de învinuit sau inculpat*, *Fapta nu există*, *Fapta nu prezintă gradul de pericol social al unei infracţiuni*, *Fapta nu întruneşte elementele constitutive ale infracţiunii*. După opinia noastră, acest tip de sintagme apare în domeniul juridic sub influenţa latinei de la care au fost împrumutate asemenea expresii: *electa un via non datur recursus ad alteram*, *actio non datur cui nihil interest*, *actus interpretandus est potius (magis) ut valeat quam ut pereat*; *adversus periculum naturalis ratio permittit defendere*.

În concluzie, putem afirma că limbajul juridic, din dorinţa de a nu scăpa nici un detaliu şi de a fi exhaustiv, se caracterizează printr-o avalanşă de sintagme plurimembre care fac dificilă înţelegerea textului de lege, în special pentru nespecialişti.

4 Compunerea temică

Compunerea temică este un procedeu în care două sau mai multe baze (teme) savante se sudează, cu sau fără adăugare de afixe, şi formează un termen nou.

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)

În limba română, se folosesc circa o mie două sute de elemente de compunere savantă (Andrei 2003). Majoritatea acestora au un caracter internaţional: *grafologie*, *hegemonie*, *homosexual*, *monopol*, *antropologie criminală*.

Formarea de termeni prin compunere temică se supune anumitor reguli. În română, ca şi în franceză, primul element se termină, de obicei, cu o vocală care acţionează ca element de legătură. Pentru unele elemente de compunere există o distribuţie preferenţială (numai în poziţie anterioară/numai în poziţie posterioară), dar, adesea, aceeaşi formă se poate plasa în oricare din cele două poziţii.

Idealul punerii laolaltă a unor elemente de compunere omogene din punctul de vedere al originii lor continuă să influenţeze terminologia. Astfel, se preferă *eugenie* (gr.–gr.) în loc de *victimologie* (lat.–gr.). Cu toate acestea, termenii hibrizi, din acest punct de vedere, s-au încetăţenit în vocabularul juridic: *genocid*, *olograf*, *bigamie*.

Se poate constata o anumită polisemie a formanţilor de acest tip. Astfel *-logie* şi *-log* tind să formeze serii de termeni desemnând ştiinţe şi specialiştii care le practică: *politolog*, *politologie*, *criminolog*, *criminologie*. Mai există, însă, şi cazuri în care *-log* şi-a păstrat sensul de *discurs*: *apologia (infracţiunilor)*, *dialog (social)*.

În terminologia juridică, cel mai des întâlnim, însă, un element de compunere combinat cu un cuvânt din limba română: *cvasidelict*, *autoincriminare*, *automutilare*, *autoapărare*, *autoabrogare*, *autoajutor*, *autodeterminare*, *autopază*, *autoprotecţie*, *bilateral*, *bipartid*, *contraexpertiza*, *contraproba*, *antecontract*, *antidumping*.

Temele (bazele) greceşti şi latine au ajutat la unificarea internaţională a sistemelor juridice. Cu toate acestea, astăzi, ele se folosesc mult mai puţin decât înainte, pentru că legiuitorii români şi traducătorii convenţiilor internaţionale din română în franceză preferă să împrumute din limba comună şi limbile romanice decât din limbile clasice.

5 Terminologizarea

Terminologizarea, o sursă inepuizabilă de termeni noi, constă în atribuirea unui cuvânt din lexicul general a unui sens specializat, unic, obţinând astfel statutul de **termen** dintr-un domeniu de activitate ştiinţifică sau tehnică. În domeniul dreptului, această metodă este foarte productivă: *abuz*, *articol*, *autor*, *bănuit*, *cauză*, *complice*, *înşelăciune*, *plângere*.

Terminologia juridică a evoluat şi evoluează în strânsă legătură cu societatea. Drept rezultat, pentru a fi mai aproape de oameni, vocabularul juridic se formează de la cuvinte din lexicul limbii comune. Astfel, cuvintele cu sensuri multiple (polisemantice) din vocabularul general devin termeni juridici prin delimitarea şi precizarea sensului sau prin selectarea unui sens între mai multe posibile. De exemplu, cuvântul *tăcere* are în DEX sensurile: «**1.** faptul de a tăcea; **2.** pauză, întrerupere mai lungă într-o discuţie; **3.** fig. indiferenţă, **4.** fig. lipsă de afirmare, de manifestare; apatie, amorţire». Unicul sens al termenului juridic *tăcere* a fost selectat dintre sensurile figurate ale cuvântului din vocabularul general: «**tăcere** (în dreptul internaţional): absenţa unei atitudini exprese a

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)

unei părţi asupra unor fapte juridice care apar în procesul raporturilor juridice.» (DDI).

În terminologia juridică, distingem două metode prin care se formează noi termeni din lexicul general:

- **Restrângerea sensului**: cuvinte din fondul vechi sau neologisme cu o semnificaţie generică dobândesc un sens specializat: *abatere* – «încălcare a unei dispoziţii legale, prezentând un grad de pericol social mai redus decât infracţiunea şi pentru care se prevăd sancţiuni nepenale»; *martor* – «persoană care are cunoştinţă despre vreo faptă sau despre vreo împrejurare de natură să servească la aflarea adevărului în procesul penal şi care poate fi ascultată în acest scop de către organele judiciare».

- **Extinderea sensului**: prin termenul *teritoriu* din expresiile *teritoriul României* şi *teritoriul ţării* se înţelege – «întinderea de pământ şi apele cuprinse între frontiere, cu subsolul şi spaţiul aerian, precum şi marea teritorială cu solul, subsolul şi spaţiul aerian ale acesteia» (Codul Penal, art. 142); *arme* – «sunt asimilate armelor orice alte obiecte de natură a putea fi folosite ca arme şi care au fost întrebuinţate pentru atac» (Codul Penal, art. 151). De asemenea, observăm, în legislaţia românească, extinderea sensului unor termeni juridici, care erau menţionaţi, în dicţionarele anterioare anului 1990, cu referire exclusivă la legislaţia străină. De exemplu, termenul *imunitate* definit în DJP numai în raport cu convenţiile internaţionale, se utilizează astăzi în sintagmele *imunitate parlamentară*, *imunitate de executare*, *imunitate de jurisdicţie*.

Reterminologizarea este o modalitate de creare a termenilor dintr-un domeniu de specialitate de la termeni existenţi deja în alt domeniu de specialitate. Un exemplu din domeniul juridic este: *convenţie* – «(în drept) [c]ontract; denumire dată unor tratate internaţionale; (în artă) înţelegerea tacită de a admite unele procedee sau ficţiuni» (DEX); *a ataca* – «(domeniu militar) a începe sau a duce un atac; (în sport) a avea sau a lua iniţiativa într-un joc sportiv; (în drept) a cere justiţiei să reexamineze o hotărâre care nu satisface una dintre părţi; (în muzică) a începe executarea unei bucăţi muzicale» (DEX). O particularitate distinctivă a procesului de reterminologizare o constituie faptul că unitatea terminologică nou formată poate fi introdusă concomitent în diferite domenii de specialitate. Aceşti termeni sunt denumiţi **termeni interdisciplinari**.

În terminologia dreptului ca şi în celelalte terminologii, întâlnim, de asemenea, fenomenul de **determinologizare** sau **banalizare** a termenilor, care are loc atunci când termenii juridici pătrund în vocabularul general. Considerăm că acesta este un proces normal şi binevenit, deoarece cuvintele din textele de lege trebuie cunoscute şi înţelese de destinatarii lor.

În concluzie, putem afirma că majoritatea cuvintelor din vocabularul general devenite termeni juridici îşi păstrează numai parţial semnificaţia primară. De regulă, termenul selectează semul principal al cuvântului.

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)

6 Împrumutul

Este bine cunoscută permeabilitatea terminologiei juridice pentru neologismele împrumutate. Pentru a desemna referenţi sau reglementări recent introduse în legislaţia românească, legiuitorul preferă să introducă termeni noi prin împrumut.

Analizând etimologia termenilor din banca noastră de termeni de drept penal şi internaţional penal, observăm un număr considerabil de împrumuturi din franceză. Aceste neologisme au fost adaptate la sistemul fonetic, grafic şi morfologic al limbii române (*recidivist* < fr. *récidiviste*, *prizonier* < fr. *prisonnier*, *penalist* < fr. *pénaliste*, *linşaj* < fr. *lynchage*, *insultă* < fr. *insulte*, *criminalitate* < fr. *criminalité*, *coinculpat* < fr. *coïnculpé*, *şantaj* < fr. *chantage*, *cazier* < fr. *casier*, *amendă* < fr. *amende*). După asimilarea lor, foarte multe împrumuturi au generat derivaţi şi/sau compuşi terminologici în limbajul juridic. De exemplu, substantivul *şantaj* este un împrumut, dar numele de agent *şantajist* a fost derivat ulterior pe teren românesc. Franceza a avut şi are, în continuare, un rol important în formarea vocabularului juridic. De cele mai multe ori, unele cuvinte în franceză s-au specializat pentru denumirea unor concepte dintr-un anumit domeniu de specialitate şi apoi au fost împrumutate în română doar cu acest sens specializat, deseori, recent şi în franceză.

Însă, majoritatea termenilor juridici împrumutaţi au o etimologie multiplă (*delincvent* < lat. *delinquens,-ntis*, fr. *délinquant*, it. *delinquente*; *tratat* < it. *trattato*, lat. *tractatus*, germ. *Traktat*, fr. *traité*; *proces (penal)* < it. *processo*, fr. *procès*, *processus*, lat. *processus*; *procedură (penală)* < fr. *procédure*, it. *procedura*, lat. *procedura*; *imprudenţă* < fr. *imprudence*, lat. *imprudentia*, it. *imprudenza*; *complice* < fr. şi it. *complice*; *avocat* < fr. *avocat*, lat. *advocatus*, germ. *Advokat*, it. *avvocato*).

Având la bază dreptul roman, limbajul juridic conţine foarte multe împrumuturi din latină (*lege* < lat. *lex*, *furt* < lat. *furtum*). O caracteristică proprie terminologiei juridice sunt expresiile fixe împrumutate din latină fără nici o modificare (*reductio ad absurdum*; *aberatio causae*; *aberatio delicti*; *aberatio ictus*; *ab initio*; *abolitio criminis*; *ab ovo*; *actioni(e), non natae, non praescribitur*; *actor incubit onus probandi*; *a fortiori*; *ad libitum*; *aut dare, aut punire*; *cogitationis poena nemo punitur*; *damnum emergens*; *in limine judicii*; *in limine litis*; *in personam*; *in rem*; *juris et de jure*; *juris tantum*; *lato sensu*; *non reformatio in pejus*; *restitutio in integrum*).

Pe lângă împrumuturile latino-romanice (predominante în vocabularul juridic), identificăm, de asemenea, câteva împrumuturi de origine engleză (adaptaţi integral: *lider*, *miting*; în curs de adaptare: *agreement*, *lobby*, *summit*, *speaker*; xenisme: *NATO*, *FBI*). Ca o manifestare a snobismului lingvistic, se observă o tendinţă de **reanglicizare** (revenirea la orgtografia etimologică) sub formele *leader*, *meeting*.

7 Calcul lingvistic

Calcurile din limbajul juridic contribuie la diversificarea şi precizarea exprimării, asigurând totodată un grad sporit de accesibilitate acestui limbaj. Prezenţa

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)

calcurilor frazeologice în terminologia juridică actuală se datorează, în principal, traducerilor unor expresii din limba franceză. În terminologia juridică, identificăm următoarele tipuri de calcuri:

1. **Calc lingvistic semantic**. Se ia dintr-o limbă străină numai sensul unui termen, iar acest sens nou se atribuie unui cuvânt mai vechi, aparţinând aceleiaşi sfere semantice, din limba care împrumută: *cârtiţă* (en. *mole*) 'spion infiltrat', *uliu* (en. *hawk*) 'personalitate oficială cu spirit belicos'.

2. **Calc lingvistic de structură/integral**. Cel mai des întâlnit, constă în împrumutarea sensului şi copierea, prin mijloacele limbii care împrumută, a formei cuvântului străin: *decriminalizare* după en. *decriminalization*, *reluarea (urmăririi penale)* după fr. *reprende*; *constrângere (fizică)* după fr. *contraindre*; *a contraface* după fr. *contrefaire*; *a se sinucide* după fr. *suicider*. Deşi compusele calchiate sunt rare în limbajul juridic actual, putem, totuşi, cita: *criminalitatea «gulerelor albe»* după en. *White collar criminality*.

   Din exemplele de mai sus, observăm că, în limbajul juridic actual, calcul lingvistic reprezintă un procedeu restrâns de formare a termenilor de drept.

8 Concluzii

- Tendinţa de internaţionalizare a ştiinţei şi a tehnicii a determinat apariţia unor principii comune de creare a termenilor în toate domeniile de specialitate. La acest proces au contribuit direct organismele de standardizare terminologică locale (TERMROM) şi mondiale (ISO). Astfel, vocabularul juridic este format prin aceleaşi metode ca şi alte vocabulare specializate.

- Observăm că procedeul de compunerea sintagmatică este mai productiv în terminologia juridică decât în alte terminologii. Sintagmele terminologice sunt mai numeroase decât termenii derivaţi. În consecinţă, în limbajul juridic, atestăm mai mulţi termeni compuşi decât termeni simpli şi, printre cei compuşi, prevalează sintagmele terminologice bimembre.

- Observăm, de asemenea, că majoritatea termenilor, având bază neologică, sunt împrumuturi din franceză. Influenţa limbii franceze a favorizat, în terminologia juridică românească, dezvoltarea derivării prin adaptarea unui inventar de afixe neologice şi afixoide din limbile clasice.

- Termenii juridici pot fi clasificaţi nu numai în funcţie de sistemul ierarhic al conceptelor, dar şi în funcţie de procedeele de formare.

Bibliografie

Andrei, Nicolae (2003): *Dicţionar etimologic de termeni ştiinţifici: Elemente de compunere greco-latine*. Ed. a 2-a. Bucureşti: Oscar Print.

© Romania Minor
http://www.romaniaminor.net/ianua/

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)

Cornu, Gérard (1990): *Linguistique juridique*. Paris: Montchrestien.

Cuniţă, Alexandra (1982 [2002]): «La structure lexicale.» In: Paul Miclău [ed.], *Les langues de spécialité*. [online]: Universitatea din Bucureşti.

DDI = Cloşcă, Ionel; Ceterchi, Ioan (1982): *Dicţionar de drept internaţional public*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

DDP = Hotca, Mihai Adrian (2004): *Dicţionar de drept penal*. Bucureşti: Editas.

DEX = Academia Română; Institutul de Lingvistică «Iorgu Iordan» (1998): *Dicţionarul explicativ al limbii române*. Bucureşti: Univers Enciclopedic.

DJP = Antoniu, George; Bulai, Constantin; Chivulescu, Gheorghe (1976): *Dicţionar juridic penal*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Olga Cazan
str. Suveranitatii
nr. 13, ap. 41
6401 Nisporeni
Republica Moldova

BDD-A5272 © 2009 Romania Minor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:07 UTC)